

УДК 657.6:336.71

О. М. Долінська

аспірант

Університет банківської справи

Національного банку України

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ БАНКУ

Постановка завдання Одним із важливіших питань теорії внутрішнього аудиту є визначення елементів системи, що в сукупності становлять системний підхід до організації внутрішнього аудиту. Визначення елементів системи, їх змісту, взаємозв'язків та взаємообумовленості потребує системного підходу. В комерційних банках виникає необхідність у налагодженні механізму управління банком. Найважливішим елементом функціонування є внутрішній аудит. Прийняття ефективних управлінських рішень вимагає системного підходу, який характеризується розробкою, прийняттям та реалізацією цих рішень. Системний підхід до організації повинен розкривати значення та роль внутрішнього аудиту та вплив його на прийняття управлінських рішень комерційного банку.

Аналіз останніх досліджень Вагомий внесок у дослідження системного підходу до організації внутрішнього аудиту банку здійснили такі вітчизняні вчені, як С.В. Мочерний, Г.Я. Дутка, А.Б. Немченко, Т.В. Мултанівська, Т.С. Воїнова, В.В. Мова, О.О. Федорова, О.В. Філозоп, О.О. Іваніна, Т.О. Каменська, О.І. Скаско, І.М. Дмитренко, Н.М. Проскуріна та інші. Недосконалість організації внутрішнього аудиту обумовлює його систематизацію та виокремлення окремих елементів. Дослідники виокремлюють, що системний підхід до організації внутрішнього аудиту забезпечить ефективне прийняття управлінських рішень та знизить ризики банку.

Виклад основного матеріалу Для трактування поняття системний підхід необхідно розглянути визначення системи. Внутрішній аудит може бути представлений у вигляді системи задля всебічного його дослідження як явища. У роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, а також нормативних

документах часто розглядають трактування дефініції "внутрішній аудит", а саме як системи. С.В. Мочерний розглядає систему як «комплекс елементів та їхніх властивостей, взаємодія між якими зумовлює появу якісно-нової цілісності» [2, с. 361]. Г.Я. Дутка зазначає, що система – «сукупність принципів, покладених в основу певного вчення» [1, с. 328]. А.Б. Немченко визначає, що розкриття внутрішнього аудиту як системи вказує на те, що він є складною структурою, яка включає низку елементів. Під внутрішнім аудитом пропонується розуміти діяльність уповноважених суб'єктів щодо надання незалежної та об'єктивної оцінки систем управління ризиками, контролю або корпоративного управління та надання роз'яснень і рекомендацій тим, хто наділений найвищими повноваженнями в банку, з метою підвищення ефективності діяльності [6, с. 275-280].

Т.В. Мултанівська, Т.С. Воїнова розглядають внутрішній аудит по-перше як систему взаємопов'язаних елементів – суб'єкта, об'єктів, процесу, результату, дій працівників, яка взаємодіє з іншими елементами системи внутрішнього контролю компанії, а також з елементами системи управління банком, а, по-друге, ідентифікувати узагальнений склад об'єктів внутрішнього аудиту, тобто процеси корпоративного управління, процеси управління ризиками, систему внутрішнього контролю, а також конкретизувати групи об'єктів внутрішнього контролю, стосовно яких суб'єкти внутрішнього аудиту мають здійснювати дії для надання роз'яснень та рекомендацій щодо його вдосконалення [5, с. 54-60].

Системний підхід до організації аудиту науковці трактують: В.В. Мова, О.О. Федорова відносять до системного підходу початкову стадію прийняття рішення управління, а саме визначення об'єкта аудиту й організаційно-методичну підготовку. При виборі об'єктів аудиторська фірма використовує складений план своєї діяльності [4, с. 9-15]. Г.Я. Дутка вважає, що системний підхід це «методологічна основа пізнавальної та перетворювальної діяльності. Передбачає виділення системи, її структурних елементів як на рівні системи в цілому, так і на рівні кожної її підсистеми, з урахуванням бажаного кінцевого результату, досягненню якого підпорядковане функціонування системи» [1, с. 140]. Н.М. Проскура під системним підходом розуміє один з спеціальних способів наукового дослідження, за яким досліджуваний об'єкт

розчленовують на елементи, що їх розглядають в єдності, тобто як систему. Взаємодія та взаємозв'язок основних категорій аудиту, що ґрунтується на місці аудиту в системі наук та в господарській діяльності і враховує вплив дії економічних законів та їхніх особливостей на ідентифікацію економічних процесів у ринковому середовищі [7, с. 347-353].

Узагальнюючи думку науковців, можна сформулювати власне бачення системного підходу під яким необхідно розуміти причин-но-наслідковий як внутрішній так і зовнішній взаємозв'язок системних елементів з урахуванням мети, завдань, цілей, ресурсів, суб'єктів, об'єктів, принципів, які в сукупності складають цілісну систему.

Системний підхід до організації внутрішнього аудиту складається з внутрішніх елементів організації та зовнішніх, що впливає на управління і результат діяльності банку. Система складається з двох частин: 1) зовнішнє середовище, яке включає в себе вхідну і вихідну інформацію, зв'язок з зовнішнім середовищем та зворотній зв'язок; 2) внутрішнє середовище - сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують процес впливу суб'єкта управління на об'єкт, переробку вхідної і вихідної інформації та досягнення цілей системи.

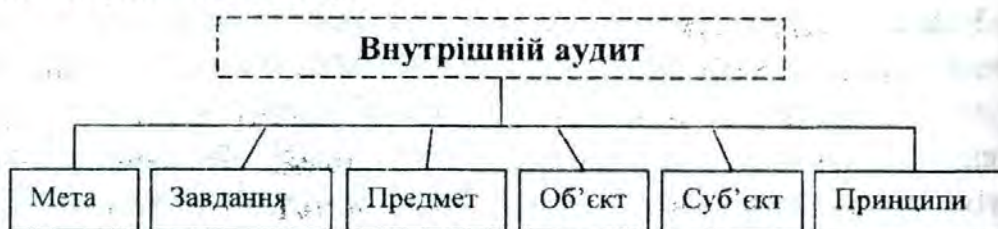
1. Зовнішнє середовище визначається через наявність вхідної інформації у якій представляються дані для дослідження, вихідної інформації в якій узагальнюються результати дослідження для прийняття управлінських рішень та зовнішніх зв'язків з іншими системами та зовнішнім середовищем. Елементи зовнішнього середовища підлегли основній меті внутрішнього аудиту. Метою системи є кінцевий результат або вихідна інформація.

Суб'єктами на макроекономічному рівні є органи державної влади до яких належать Аудиторська палата України, Спілка аудиторів України, а також міжнародні організації, що безпосередньо впливають на виконання внутрішнього аудиту.

2. Внутрішнє середовище з огляду системного підходу пропонує визначення основних категорій: мети, завдань, предмету, об'єктів, суб'єктів, ресурсів, забезпечення, зв'язків між ними, принципів та ін., взаємодію з іншими внутрішніми системами банку (система внутрішнього контролю, система бухгалтерського обліку, система управління банком, корпоративне управління).

Дослідження аудиту ефективності за системним підходом визначається за допомогою виокремлення основних елементів системи – мета, завдання, суб'єкт, об'єкт, процес, в межах якого функціонує система (рис 1.). Дані категорії складають внутрішнє середовище служби внутрішнього аудиту, що надалі впливає на управлінські рішення банку.

Рис. 1 Основні елементи внутрішнього аудиту

Системний підхід - це методологія дослідження об'єктів як систем. Внутрішній аудит має певну кількість взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, що утворюють комплексне ціле. Система виступає найбільш упорядкованою основою для управління складними взаємопов'язаними елементами діяльності внутрішнього аудиту, що дозволяє послідовно викривати і аналізувати складові системи та їх характерний взаємозв'язок один з одним. Системний підхід представляє собою наукове пізнання, в основі якого лежить розгляд елементів системи для виявлення характеру різних зв'язків у ньому та зведення їх в єдину цілісність.

Системний підхід заснований на причинно-наслідкових зв'язках, що забезпечить підвищення ефективності функціонування комерційного банку. Зміни внутрішнього середовища банку та вплив зовнішнього сприятиме змінам банківської системи, що реформує економічну систему країни в цілому.

На нашу думку зв'язки між елементами можуть мати характер:

- організаційний – на належному рівні сформована організація процесу внутрішнього аудиту та дослідження його елементів;

- методологічний – забезпеченість методиками та рекомендаційними матеріалами з питань проведення внутрішнього аудиту комерційного банку;

- інформаційний, що означає забезпеченість інформацією кожного з досліджуваних елементів, яка повинна супроводжуватись на кожному з етапів та бути основою для перевірки;

- фінансовий, який супроводжується повною фінансовою забезпеченістю процесу внутрішнього аудиту;

- технічний — забезпечення технічним обладнанням для проведення процесу внутрішнього аудиту.

Системний підхід до організації внутрішнього аудиту, на погляд Н.М. Проскуріної, визначається як загальний підхід до специфічної економічної діяльності і містить: усі теоретичні категорії з визначенням їх місця, сутності, взаємозв'язків, сфер використання; усі види забезпечення аудиту з обґрунтуванням їхнього змісту, ролі та особливостей створення й безперервного удосконалення [7, с. 347-353].

Служба внутрішнього аудиту має на меті забезпечення ефективного та взаємозалежного зв'язку елементів системи в цілому, що досягається поставленими завданнями. Для досягнення мети необхідно мати ресурси, які будуть забезпечувати її виконання, а саме персонал для створення служби внутрішнього аудиту, забезпечення його технікою, технологіями, інформацією, інструментарієм та який буде надавати вихідну інформацію для забезпечення зовнішнього середовища. Тобто необхідне визначення суб'єкта, хто буде здійснювати діяльність та об'єкта — те на що буде направлена дана діяльність. Суб'єктами на мікроекономічному рівні є керівництво банку та працівники служби внутрішнього аудиту. Організація внутрішнього аудиту повинна відображатись у Положенні про службу внутрішнього аудиту, посадових інструкціях, внутрішніх нормативних актах, рішеннях та наказів керівництва або засновників банку, які повинні складатись на основі законодавства України.

Системний підхід внутрішнього аудиту структурується через перехід від окремих елементів до загальної концепції, яка допоможе відслідкувати взаємозв'язки і відносини у комплексі та з урахуванням наслідків даної інформації, яка буде впливати на управлінські рішення.

Вихідна інформація необхідна для зацікавлених користувачів. Дане твердження спонукає до підвищення якості внутрішнього аудиту. Елементи системного підходу у внутрішньому аудиті забезпечують його функціонування та проведення ефективної діяльності.

Філозоф О.В. зазначає, що «в процесі організації внутрішнього аудиту слід пам'ятати, що він повинен бути організований на такому рівні, щоб результат діяльності служби внутрішнього

аудиту об'єктивно відображав діяльність підрозділу, який перевіряється, а також був доступний для розуміння всім користувачам такої інформації. Для виконання даної умови внутрішнім аудиторам необхідно дотримуватись принципів при організації внутрішнього аудиту» [8, с. 369-374].

Забезпечення ефективного функціонування системного підходу, на нашу думку, повинно забезпечуватись дотриманням певних принципів, які полягають в наступному:

- принцип взаємозалежності – усі елементи системи повинні бути у взаємозв'язку як у внутрішньому середовищі банку так і у зовнішніх зв'язках, які впливають на неї;

- принцип ієрархії – елементи мають бути вибудовані у ієрархічній послідовності відповідності та підпорядкування для досягнення кінцевої мети;

- принцип результативності – цілі окремих елементів повинні будувати систему, яка призведе до кінцевої єдиної та результативної мети аудиту, що вплине на управлінські рішення комерційного банку;

- принцип прагнення єдності – елементи мають прагнути до єдності мети, яка була поставлена перед системою;

- принцип ефективного використання – досягнення функціонування та дієвого використання усіх без винятку елементів;

- принцип розвитку – забезпечується урахуванням змін, які можливі у визначених елементах, ефективного впровадження їх та використання у системному підході.

Дотримання виділених принципів допоможе службі внутрішнього аудиту вибудувати ефективний системний підхід до здійснюваних перевірок, які в свою чергу забезпечать розвитку комерційного банку шляхом оперативно паралельно прийнятих управлінських рішень.

Для аудиторів головною умовою успішного здійснення діяльності є ефективно організований процес проведення перевірок. Керівник служби проводить аналіз для виконання та відповідності цілям банку. Оцінка надійності, ефективності та якості системного підходу внутрішнього аудиту підвищує довіру до внутрішнього контролю банку. Ефективність даного підходу забезпечує доцільно обґрунтовані результати перевірки, які здійснюються за допомогою меншої кількості аудиторських процедур. У зв'язку з цим

організація проведення аудиту та використання системного підходу є підґрунтям для підвищення якості аудиту. Даний підхід побудований більше на використанні консультаційних послуг, а ніж безпосередніх аудиторських перевірок. Це дає змогу оптимізувати проведення внутрішнього аудиту. Даний процес повинен починатись від організації проведення і закінчуватись результатами аудиторських перевірок. Підготовчий етап, який забезпечується управлінням банку визначить більшу довіру до служби внутрішнього аудиту та в свою чергу забезпечить якість аудиту, яку можна буде відслідковувати від початку й до кінця. Тобто, використання системного підходу забезпечить правильну організацію, проведення та результати перевірки, яка буде ефективна для управлінських рішень. Служби внутрішнього аудиту забезпечують постійний контроль всіх підрозділів банку. Належна його організація та виконання впливає на своєчасність виявлення помилок та запобігання їм.

Саме забезпечення якості внутрішнього аудиту здійснюється через призму представлених взаємопов'язаних елементів системного підходу. Від високого якісного рівня внутрішнього аудиту залежить і якість управлінських рішень та самого банку в цілому. Доцільно використовувати даний підхід у процесі здійснення аудиту. Це забезпечить якість вихідної інформації тобто результатів проведення внутрішнього аудиту та чітко обґрунтованих раціональних висновків для прийняття банком управлінських рішень.

Проведений аналіз елементів, які забезпечують ефективно здійснення аудиту та якість служби внутрішнього аудиту чітко визначили сутність системного підходу.

Організація і застосування системи в сукупності сприяє раціональній і ефективній діяльності аудиторських служб, що обумовлює необхідний якісний рівень роботи аудиторів, а отже саме вони є основними параметрами якості [3].

Безумовно, проблеми, пов'язані із визначенням і реалізацією функцій внутрішнього аудиту в системі управління банком, необхідно розв'язувати [6, с. 275-280]. Відповідно вибір суб'єкта позначає об'єкти, які будуть досліджуватись та функції, які на них впливають. У процесі дослідження визначено такі основні функції внутрішнього аудиту як: контрольна, захисна, аналітична, координаційна, інформаційна, консультаційна функції.

Висновок Система - це цілісна одиниця взаємозалежних елементів у внутрішньому середовищі, що мають особливу єдність із зовнішнім середовищем. Завдання її - цілі, які забезпечують досягнення мети шляхом впливу суб'єкта на відповідні об'єкти за допомогою функцій, які вони виконують, взаємозв'язок елементів і дотримання його причинно-наслідкових зв'язків і дає цілісну систему, а отже системний підхід до організації внутрішнього аудиту.

Список використаних джерел:

1. Дутка Г.Я. Педагогіка, математика, економіка: словник базових термінів / Г.Я. Дутка. - К.: УБС Національний банк України, 2009. - 360 с.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред..) та ін.. - К.: Видавничий центр «Академія», 2002. - 952 с.
3. Іваніна О.О. Системний підхід до управління аудиторською діяльністю в Україні як елемент забезпечення якості аудиту. Актуальні питання обліку, аналізу і аудиту: теорія та практика: [колективна монографія у 2 т. / за ред. П.Й. Атамас]. - Дніпропетровськ : ФОП Дробязко С.І., 2014. - Т. 2 - 408 с.
4. Мова В.В, Федорова О.О. Системний аналіз при проведенні аудиту. Проблеми системного підходу в економіці, 2009, №30, с. 9-15
5. Мултанівська Т.В. Теоретичні основи внутрішнього аудиту та його місце в системі управління компанією / Т. В. Мултанівська, Т. С. Воїнова // Економіка розвитком. - 2012. - № 3(63). - С. 54-60.
6. Немченко А.Б., Ніраз І. В. Методологія системного підходу в управлінні організацією / А. Б. Немченко, І. В. Ніраз // Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету. - Вип. 10. - Ч. 1. - Кіровоград: КНТУ, 2010. - С. 275 - 280.
7. Проскуріна Н.М. Методологічні основи системного дослідження процедурного забезпечення аудиту [Текст] / Н. М. Проскуріна // Вісник Донецького Національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського : Науковий журнал. - 2011. - № 4. - С. 347-353.
8. Філозоп О.В. Організація процесу внутрішнього аудиту на підприємстві / О.В.Філозоп // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 1(13). / Відп. ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. - Житомир: ЖДТУ, 2009. - 408с. - С. 369-374.